

PSIXOLOGIYA FANI VA UNING VAZIFASI

Madaminjonova Feruza Madaminjon qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti 1- bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7601736>

Annotatsiya: Psixologiya voqelikning alohida bir sohasi bo'lgan psixik hayot sohasini o'rganadi. Har kimga ma'lum hodisalar - sezgilarimiz, idrok, tasavvurlarimiz, fikr, his, intilishlarimiz va shunga o'xshash hodisalar psixika hodisalari jumlasidandir. Psixik hayot hodisalari juda xilma-xil, ammo bir-biri bilan o'zaro bog'langan bo'ladi. Psixologiyaning vazifasi ana shu munosabat va bog'lanishlarning qonuniyatlarini ochib berishdir. Psixologiya fanining ma'lumotlaridan amaliy maqsadda va, avvalo, ta'lim-tarbiya ishida va, shuningdek, ishlab chiqarishda, mehnatni tashkil etish va ixchamlashtirishda, tibbiyotda, san'at va shunga o'xshash sohalarda foydalanmoq uchun psixikaning taraqqiyot qonunlarini bilish kerak.

Kalit so'zlar: psixika, taraqqiyot qonunlari, psixik faktlar, mexanizmlar, individual psixologik xususiyatlari, temperament, animizm, bilish jarayonlari, bilish faoliyatlari, tabiatshunoslik, falsafa, psixik jarayonlar.

Psixologiya so'zining lug'aviy ma'nosi grekcha psyuxe – jon, ruh, logos – ta'limot, fan degan ma'noni anglatadi. Psixologiya fan sifatida psixik faktlar, ularning qonuniyatlari va mexanizmlarini o'rganadi. Psixologiya, asosan, psixikani keng doirada tadqiq qiladi. Psixik faoliyatlar quyidagi jarayonlarni o'z ichiga oladi:

- bilish faoliyatlari: diqqat, nutq, faoliyat;
- bilish jarayonlari: sezgi, idrok, xotira, xayol, tafakkur;
- shaxsning hissiy irodaviy sohasi: hissiyot, iroda;
- shaxsning individual psixologik xususiyatlari: temperament, xarakter, qobiliyat;

Psixologiya haqidagi fikrlar qadim zamonlardan beri mavjuddir. Ilk davrlarda psixologik xususiyatlarni jonning ishi deb tushuntirilgan. Jonning o'zi esa odam tanasidagi maxsus ikkilamchi jism deb qaralgan. Bunday tasavvurlar animizm deb ataladi. Animizm so'zi anima – “jon” degan ma'noni anglatadi. Jon o'z mohiyatiga ko'ra olovsimon uchqundan iborat ekanligi Geraklit tomonidan, yoki olovsimon atomdan iborat ekanligi Demokrit tomonidan ta'kidlangan. Psixologiya fanining rivojlanishida Ch.Darvinning evolutsion nazariyasi nihoyatda katta ahamiyatga ega bo'ldi. Ruhij jarayonlarning evolutsion rivojlanish dinamikasida tashqi muhit hal qiluvchi ta'sir ko'rsatadi. E.Gekkel “bilimdon va fikrlaydigan kishilardan birortasi ham psixologiyaning asoslarini faqat asab sistemasining fiziologiyasidan izlash kerakligiga shubhalanmasa kerak”,- degan edi.

Psixologiyani o'rganish odamni psixika haqidagi va psixik hayotning xilma-xil hodisalar haqidagi bilimlar bilan boyitibgina qolmay, shu bilan birga odamning aqlini ham o'stirishga yordam beradi. Odam aqlini o'stirish, jumladan, yangi bilimlar va ko'nikmalarni tezroq egallash, yangi nazariy va amaliy vazifalarni to'g'ri hal qilish qobiliyatini takomillashtirishda, o'z fikrlarini nutqda to'g'ri ifodalay bilish va boshqalarning nutqini to'g'ri tushuna bilishda ham o'z ifodasini topadi. Endi kundalik turmushga oid psixologiya bilan ilmiy psixologiya o'rtasidagi tafovutlar bilan tanishamiz. Kundalik turmushga oid psixologik bilimlar, dastavval, yaqqol va

alohida olingan holat, vaziyatni o'z ichiga oladi. Ilmiy psixologiya esa muayyan metodlar, vositalar, uslublar, usullar, operatsiyalar yordamida ma'lumotlar to'plash va ularni umumlashtirishga intiladi, izlanayotgan obyektning xususiyati, holati, munosabati, bog'lanishi kabilarni aks ettiruvchi ilmiy tushunchalar, ta'riflar, qonuniyatlar, xossalalar yordamida psixologik mexanizmlar kashf qilishga harakat qiladi.

Psixik hayot turli-tuman hodisalarda namoyon bo'ladi. Psixik hayot hodisalarida psixik jarayonlar, psixik mahsullar va psixik holatlar ajratiladi. Psixik jarayon – psixik hodisaning qonuniy, ketma-ket o'zgarishi, uning bir stadiya yoki fazodan ikkinchi stadiya yoki fazoga o'tishidir. Psixik mahsullar – psixik jarayonlarning natijasidir. Bularga sezgi va idroklarning obrazlari, tasavvurlar, muhokamalar, tushunchalar shaklidagi subyektiv psixik mas'ullar kiradi.

Psixologik voqelik-fakt deganda, subyektning ichki kechinmalarining tarkibiy qismlari bilan bir qatorda ularning ob'ektiv shakllari orqali psixikaning xususiyatlari, holatlari, qonuniyatlarini o'rganish tushuniladi. Boshqacha so'z bilan aytganda, inson ongidan tashqari, unga bog'liq bo'lmagan holda hukm suruvchi ob'ektiv borliq, ya'ni atrofimizdagi narsa va hodisalar, muhit, sharoit va boshqalarning psixikada aks etishi psixologik voqelik deb ataladi.

References:

1. E.G'oziyev. Umumiy psixologiya – Toshkent – “Universitet” – 2002. – bet 8-11.
2. P.I.Ivanov, M.E.Zufarova. Umumiy psixologiya – Toshkent – 2008. – bet 9-12.
3. Y.M.Fayziyev. Umumiy va tibbiy psixologiya – Toshkent – “ILM ZIYO” – 2016. – bet 7.
4. F.I.Xaydarov, N.I.Xalilova. Umumiy psixologiya – Toshkent – 2009. – bet 7-9.